

Ahmed Hüsâmeddin Dağıstânî, *Esrâr-ı Ceberûtü'l-a'lâ*, [İstanbul]: Kudret Matbaası, 1339 (1920), 80 s.

Ahmed Hüsâmeddin Dağıstânî'nin (v. 1343/1925) ilm-i hurûfa dair eseri. Müellifin Kur'an te'viline¹ dair *Mezâhirü'l-vücûd* isimli eserindeki ıstılahlar, tabirler ve bilhassa bu te'vîlin dayandığı ilm-i hurûf hakkında ayrıntılı bilgileri ihtivâ eden eser, elifbâ harfleriyle sayfalandırılmış kısa bir mukaddimeden sonra üç ana bölümden oluşmaktadır:

Vecîzetü'l-hurûf alâ menâtıkı's-suver (s. 5)

Mevâridü'l-usûl alâ mezâhiri'l-hazarât (s. 51)

Netîcetü'l-kader alâ menâzili's-suver (s. 58)

Dağıstânî'ye göre, Kur'an tıpkı bir ayna gibi, yansıttığı varlıkları bütün şümûl ve ihatasıyla göstermektedir. Fa-

kat bu aynaya bakmak için bir nazar kuvveti (*kuvvet-i nazar*) gereklidir. Bu kabiliyette olanlar o aynadan sâdır olan, her zaman ve vakit için bir düstûr-i amel olacak maddî ve manevî füyûzâta nail olabilirler. İşte Dağıstânî bu feyzden istifâde ve Kur'an'ın hakikatleri ve manalarına tam bir vukûfu kolaylaştırmak için Amme cüzünün te'viline ait bu eseri te'lîf etmiştir. (s. ٤) Yine Dağıstânî, ichtihad yapması mümkün olmayan kişilerin bu ilme sahip bir âlime uymaları gerektiğini, fakat bu âlimin de her türlü şüpheden uzak kuvvetli bir ilme sahip olması gerektiğini, bunu da ancak 'Vecîzetü'l-hurûf'a vâkıf olmakla mümkün olacağını belirtir. (s. 33)

Eserin ilk bölümde 'ebced' sıralamasıyla harflerin bâtinî manaları açıklanır. Bölüm sonunda ise harflerin Cenâb-ı Hak ile varlıklar arasındaki ilişkideki rolleri açısından önemli olan *Mevâkıu'n-nücûm*'un manası açıklanır. *Mevâki'*, bir şeyin esas ve menzildir. *Nücûm* ise bu menzile inen, vârid olan şeylerdir. Meselâ insanın kalbi Kur'an yıldızlarına mevki' ve menzildir.

1 Dağıstânî, muhkem âyetlerin yoruma ihtiyaç duymadığını, şer'i hüküm ifade etmeyen müteşâbih âyetlerin ise ulemâ ve ehl-i sünnet tarafından te'vil edildiğini, kendi eserinin de Hz. Peygamber (s.a.)'in men' ettiği re'y yolu ile tefsir olmayıp, bazen bir, bazen birkaç farklı ihtimâli zikr etmek olduğunu söyler. (s. ٢)

Kur'ân dile gelen vâridât, Sübhân ise kalbe inen anlamdır. (s. 17) İşte varlık âlemindeki tüm oluşlar da bu yolu izlemektedir. Meselâ bir bahçıvanın bir fideyi dikmek için hazırladığı toprak mevki', fide ise nücûmdur. Fidenin kemâle ermesi ise, Subbûhiyet'ten ona gelen feyz iledir. Bu fidenin gelişme şartlarına vâkıf olmak ise bir çeşit tesbîhtir.

İkinci bölümde ise Kur'ân'dan bazı âyetler, yine harflerin bâtinî anlamı bakımından, devlet yönetenlerin, askerlerin ve âlimlerin uymaları gereken hususlar çerçevesinde te'vîl edilmiştir. (s. 72)

Üçüncü bölümde kulu ledünnî ilimlere götürmek için birer vasıta olan mürekkep harflerden bahsedilir ki, bunlar 124 bin peygambere tekâbül etmektedir. Peygamberler görünüşte hayatta değilseler de, Hak'tan gelen füyûzât ve atâ-yılâhiyye ile kullara yol gösterirler. (s. 58)

Nebîler mertebe açısından yedi kısma ayrılırlar. Bunun dört katı yirmi sekiz olup, Cenâb-ı Hakk'a vâsıl olmayı dileyen kul, bu yirmi sekiz vâsitanın² yardımı ile sırât-ı müstakîm'e³ sevk olunur.

Dağistânî'nin peygamberleri harf/kelime olarak adlandırması, İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsu'l-hikem*'de yirmi sekiz hikmeti yirmi sekiz peygamber kelimesi ile ilişkilendirerek anlatmasını hatırlatmaktadır. Dağistânî de eserinde yedi bölümde yedi peygamber güneşinden bahseder: Harf-i Âdem (s. 62), Harf-i Nûhiyyet (s. 65), Harf-i İbrâhimîyyet (s. 66), Harf-i Dâvudîyyet (s. 67), Hazerât-ı Müseviyyet (s. 67), Harf-i İseviyyet (s. 69) ve Kelime-i Muhammediyyet (s. 72).

Eserde bu üç bölüm harici bazı fasıl ve tenbih bölümleri bulunmaktadır. Bunlardan ilkindesûre başlarında bulunan mukattaa harflerinin manaları, bunların kanatlı meleklerle benzetilmesi sûretiyle açıklanmış (s. 28), bir diğerinde Tekvîrsûresi, harflerinin manaları ışığında hicrî aylar, burçlar ve burçların hareketlerinin arzda meydana getirdiği değişikliklerle ilişki kurularak te'vîl edilmiş (s. 46), eserin sonunda ise te'vîl ilminin izah ve şerhi yapılmıştır (s. 72).

Eserin dili, kavramların derinliği sebebiyle oldukça ağır olmakla beraber, müellif kendisi de dâhil sıradan insanların bunlar hakkında düşünmelerinin lüzumsuz olduğunu, amacının bu kişilerden bilgisi daha derin olan kerem sahipleri için yol göstermek olduğunu belirtir.

2 Dağistânî aklın da bir resûl olup, Allah'a ulaşmanın ancak akıl ve nebîler aracılığı ile kâmil bir manada gerçekleşeceğine de dikkat çeker. (s. 62)

3 Fâtihâ Sûresi'nde zikredilen 'nimet verilenler' bu 124 bin peygambere işarettir.

Esrâr-ı ceberûtü'l-a'lâ, müellifin oğlu M. Kâzım Öztürk tarafından sadeleştirilerek *Te'vil*⁴ adı altında yayınlanmıştır. Yine eser hakkında Turan Alptekin'in *Seyyid Ahmed Hüsâmeddin Eserleri ve Nakşbendî Öğretinin Kökenleri* isimli kitabında bir değerlendirmesi bulunmaktadır.⁵

Zeynep Şeyma ÖZKAN

---

4 M. Kâzım Öztürk, *Te'vil*, İzmir: Karınca Matbaacılık, 1987.

5 Turan Alptekin, "*Esrâr-ı ceberûtü'l-a'lâ ve Bâtînî Anlam*", *Seyyid Ahmed Hüsâmeddin Eserleri ve Nakşbendî Öğretinin Kökenleri*, İstanbul: Demos Yay., 2007, s. 59.